

# Poučení Ptah-Hotepa

Správce města, Ptah-Hotep, vezír, řekl: „*Princi, můj pane, konec mého života je na dosah, dolehlo na mne stáří. Slábnu a dětinším. Přišly bídné dny, mé oči slábnou a uši neslyší. Nemám sil a jsem neklidný. Můj hlas slábne, srdce uvadá a nepamatuji si, co bylo včera. Kosti bolí, dobré se ve zlé obrací. Otupuji a ztrácím dech, i když jen stojím či sedím. Poruč mi, tvému služebníku, ať předám vládu svému synovi. Nech mě k němu promluvit slova moudrosti věků těch, kteří naslouchali bohům. Prosím tě o to, aby nepravost odešla od rozumných, aby země zažila tvé osvícení.*“

A bůh promluvil: „*Uč ho tedy dávné moudrosti, ať je osvícením dětí princů, kteří s ním kdy budou rozmlouvat. Narovnej jeho srdce a rozmlouvej s ním, aniž bys ho unavoval.*“

Zde jsou slova dobré řeči, pronesená dědičným pánem, svatým otcem, bohem milovaným nejstarším synem krále, vládcem města, vezírem Ptah-Hotepem, když poučoval nevědomé ve znalosti dobré řeči. Blahoslavení, kdo poslouchají, hanba těm, kteří je překračují. Pravidl svému synu:

1. „Nebud' pyšný na to, co ses naučil, rozmlouvej s nevědomými jako s mudrci. Neboť dovednost nezná hranic a žádný mistr není dokonalý. Dobrá řeč je vzácná jako drahokam nalezený služkou v oblázcích.
2. Jsi-li ve sporu s někým, kdo má dobrý rozhled a je moudřejší než ty, svěs ruce a ohni hřbet. Nepři se s ním, když s tebou nesouhlasí. Zdrž se zlých slov a neoponuj, když mluví. Pokud o tobě mluví jako o nevědomém, tvá skromnost odnese jeho nátlak.
3. Jsi-li ve sporu s někým na tvé úrovni, nemlč, pokud řekl něco zlého. Zde musíš být moudřejší než on. Ocení to ti, kdož poslouchají a tvé jméno bude mezi princí dobře zapamatováno.
4. Jsi-li ve sporu s chudákem, který ti není roven, nepohrdej jím pro jeho nízkost. Nech ho být, sám se zmate. Nerozporuj ho, abys potěšil své srdce, ani se na něj nehněvej. Je hanbou zaplétat se se zlou myslí. Pokud tě srdce nutí reagovat, překonej to jako věc odepřenou princům.

5. Budeš-li vůdcem, tím, kdo řídí chování mnohých, buď vždy milostivý, aby tvé vlastní chování bylo bez poskvrny. Kdo přestoupí zákon, musí být potrestán. Překračují chamtiví, a chamtivost odnáší jejich bohatství, protože období jejich zlovůle nekončí. Říkají '*Vezmu si pro sebe*', ne '*Vezmu si, protože smím*'. Meze spravedlnosti jsou dlouhodobé, syn dělá to, co dělal jeho otec.

6. Nešiř strach mezi lidmi, protože to bůh také trestá. Byl muž, který řekl: '*Jsem mocný, zaberu si pro sebe, čeho se mi dostává*'. Takto pravil, a byl sražen. Byl jiný, který zůstal, protože dával jiným, co neměli, a nešířil hrůzu. Stalo se, že upadlo v zapomnění i to, co bůh přikázal. Žij tedy v domě laskavosti, a lidé kolem tebe se budou obdarovávat.

7. Jsi-li mezi hosty toho, kdo je větší než ty, přijímej a ber k ústům, co ti dává. Díváš-li se na svého hostitele, nepokukuj po něm často. Oškliví se duši na něj zírat. Nemluv, dokud se na tebe neobráť, dokud nevíš, co je špatné v jeho očích. Mluv, pokud se tě zeptá: pak tvá slova vyzní jako dobrá. Poctiví zvou k jídlu, jak je duše vede. Dávají to, co sami upřednostňují, jejich duše vede jejich ruku. Vznešený dává, nízký si uzurpuje. Proto je pohoštění chlebem prozřetelnost boží. Nevědomý ten, kdo to nevidí.

8. Jsi-li vyslancem poctivého k jinému, buď podle způsobů toho, kdo tě vyslal, předej vzkaz tak, jak by ho on sám řekl. Vyvaruj se tvorby nepřátelství svými slovy, obračejíce poctivého proti poctivému úpravami pravdy. Toto nepřekračuj, ani neříkej to, co ti bylo řečeno důvěrně - ať už králem či žebrákem. Oškliví se to duši.

9. Pokud jsi zasel, vezmi si svou sklizeň, bůh ji rozhojní pod tvou rukou. Nenaplňuj svá ústa u sousedova stolu. Stane-li se lstivý správcem bohatství, požívá jej od chudých jako krokodýl.

Nenech bezdětného, aby jiným děti záviděl. Ať pro to není skleslý či svárlivý. Neboť otec, byť skvělý, může být často zarmoucen a matka má méně klidu než ostatní. Každý je stvořen k účelu svému bohem, který vládne lidu, který v něj věří.

10. Staneš-li se skromným, služ moudrému, aby tvé činy byly dobré před bohem. Znáš-li chudého, který byl nad tebe povýšen, nepovyšuj se nad něj pro jeho minulost. Uznávej ho jako toho, kým se stal.

11. Jdi za svým srdcem, nedělej více, než jsi povinen. Neumenšuj svůj volný čas, oškliví se to duši. Neukrajuj ze dne času více, než je nezbytné pro údržbu tvého domu. Dosáhneš-li bohatství, jdi za svým srdcem, neboť bohatství jde vniveč, jsi-li unaven.

12. Staneš-li se moudrým, zplod' syna, abys potěšil boha. Půjde-li po své cestě podle tvého příkladu, pokud se řádně stará o své povinnosti, dělej pro něj vše dobré, neboť je to tvůj syn, zrozen z tvé duše. Neodpírej mu své srdce, jinak tě tvá vlastní krev prokleje. Bude-li lehkomyšlně překračovat pravidla dobrých mravů, bude-li násilný, pokud každé slovo z jeho úst bude zlé, pak jej zbij, neboť to je zde srozumitelný a vhodný nástroj. Udržuj jej od těch, kteří zlehčují, co učíš, neboť jsou to oni, kdo jej činí odbojným. Ti, kteří jsou vedeni, nezabloudí. Ti, kteří ztratili své vazby, nemohou nalézt přímý směr.

13. Staneš-li se členem rady, jednej vždy podle pokynů, které dostala. Nevynechávej jednání, nebo budeš vyloučen. Buď připraven vystoupit s prezentací. Široké je křeslo toho, kdo je dobře zapsán. Rada se řídí přísnými pravidly a postupuje metodicky. Je boží vůlí, když je pro někoho uvolněno křeslo. Ne pro toho, kdo se na něj dere.

14. Budeš-li mezi lidmi, najdi sobě lásku, počátek a konec tvého srdce. Kdo nezná svou cestu, měl by si říkat: *„Kdo se ovládá, stává se pánem svého bohatství; budu také takový.“* Tvé jméno bude dobré, i když nebudeš mluvit; tvé tělo bude syté; tvá tvář bude mezi blízkými; dostane se ti, co ti chybí. Ten, jehož srdce poslouchá jeho břicho, vyvolává znechucení na poli lásky. Jeho srdce je sklíčeno, jeho tělo je ošklivé, je neuctivý k těm, kdo byli obdařeni od boha. Kdo poslouchá své břicho, má nepřátele.

15. Staneš-li se vyslancem, informuj o svých aktivitách bez zakrývání na radě svého pána. Není špatným hodnocením pro vyslance, je-li jeho zpráva odbyta stylem *„ano, o tom vím“*. Pán to říká, protože nechce mluvit, aby nevzbudil by ve vyslanci dojem *„měl bych mlčet, když pán promluvil“*.

16. Staneš-li se vůdcem, starej se o to, aby pravidla, která nastavíš, byla dodržována. Sám je dodržuj, i když ti to nikdo nenařizuje. Nedovol obcházení pravidel laskavostmi, vede to k servilitě, a ta k nedbalosti.

17. Staneš-li se vůdcem, buď milostivý k prosebníkům. Ať neváhají vyjádřit, co mají na srdci, stavěj se k nim vstřícně, nech je volně mluvit. Pokud nemluví otevřeně, říká se, že je to proto, že si myslí *„Rozhoduje, ale nestará se o dopady rozhodnutí na ty, kterých se týká“*. Dobré srdce je připraveno naslouchat.

18. Záleží-li ti na přátelství s kýmkoliv v domě, kam jsi vstoupil, ať už jako pán, bratr nebo přítel, nezačínej si nic s tamními ženami. Nikde to nedopadlo dobře. Tisíce mužů bylo zničeno kvůli potěšení krátkému jako sen. Nikdo nemá důvěru v záletníka, neboť pokud nejsou jeho tužby naplněny, nerespektuje pravidla.

19. Záleží-li ti na tom, aby tvé činy byly dobré, nebud' zlomyslný a chraň se žádostivosti, která je těžkou vnitřní nemocí. Nedej jí v sobě útočiště. Přichází z řad širšího příbuzenstva, rozděluje manžele. Dává průchod vší špatnosti, je kolébkou vší zloby. Pokud člověk vzkvétá, pravda jde v jeho šlépějích a usazuje se v něm, ne v těch, kdo podléhají žádostivosti.

20. Nebud' žádostivý, nepřivlastňuj si, co není tvé. Nebud' žádostivý ke svým sousedům, laskavý má více přátel než mocný. Žádostivý nemá přátel u sousedů, není přesvědčivý ve své řeči. Výčitky svědomí se dostavují i po malé žádostivosti, jakmile zchladne.

21. Bud' moudrý, starej se o svůj dům a miluj svou ženu. Nasyť jí, oblékej a poříd' balzám pro její ruce. Těš její srdce, je tvou investicí, která se vyplatí. Nebud' na ni prudký, neboť laskavostí si ji získáš snáz. Přinášej jí, po čem touží, aby zůstala ve tvém domě.

22. Drž své služebnictvo od těla. Je to povinnost těch, kterým bůh přeje. Je vpravdě těžké uspokojit služebnictvo. Jednoho dne řeknou *„Je tak štědrý, jeden neví, čím bude obdarován“* a druhého dne si myslí *„Uvnitř je to lakomec“*. Jsou-li laskavosti prokazovány služebnictvu, jednoho dne řeknou *„odcházíme“*. Není míru ve městě, kde jsou zkažení služební.

23. Neopakuj chvástavé řeči, ani jim nenaslouchej: jsou projevem lidí naplněných zlobou. Je-li k tobě taková řeč pronášena, nenaslouchej jí a koukej se do země. Nemluv o ní, aby ti, kdo jsou před tebou, poznali moudrost. Jsi-li povoláván ke špatnostem, vyvaž se ze svého závazku k takovým příkazům. Kdo je pronáší, má závoj před očima.

24. Staneš-li se moudrým a členem rady svého pána, hled' být důsledný v tom, co děláš. Mlčení je ti ku prospěchu více než přemíra slov. Mysli na to, že tvému jednání mohou v radě oponovat ti nejlepší. Je bláhové předčasně komentovat, neboť to znevažuje tvá slova ve světle pozdějších důkazů.

25. Staneš-li se mocným, hled' být ctěn pro svou znalost a jemnost. Mluv z pozice autority, tedy ne jako bys následoval nařízení. Neboť ten, který je pokorný (ve vysoké pozici), dopouští se chyb. Nevychvaluj se, abys pak nebyl ponížen. Nemlč, ale vyvaruj se skákání do řeči a vášnivých reakcí. Oprošť se od toho, kontroluj se. Zloba v srdci vyvolává plamenná slova, ta se pak zákonitě vrací a stávají se překážkou.

Kdo se zabýval povinnostmi celý den, nezažil štěstí. Kdo se těšil celý den, neprospěl svému domu. Kapitán určuje směr plavby a kormidelník řídí. Velí ten, kdo se řídí srdcem a nezanedbává povinnostmi.

26. Ať se princ nezanedbává, je-li zaměstnán, ani ať nermoutí své srdce, které je už zatíženo. Proto bude nepřátelský k těm, kteří ho zdržují a otevřený k těm, kteří ho milují. Uspořádání duší ve světě je boží dílo. Kdo miluje, je božím dílem. Urovnej tedy spor po vášnivě hádce. Takové duše umožňují růst lásce.

27. [Staneš-li se učitelem] Uč poctivého takovým věcem, které jsou mu přínosné, tak bude přijímán mezi lidmi. Ať jeho úspěch dolehne i na jeho pána, neboť tvá provize závisí na jeho vůli. Díky tomu tvé břicho bude nasyceno a tvé tělo oblečeno. Uč ho od srdce, a tvůj dům bude vzkvétat. Poctivý se stane prodloužením tvé ruky, a dále bude šířit tvou dobrotu mezi své přátele.

28. Staneš-li se synem kněze, pověřenec k usmíření, mluv bez zaujetí k jedné ze stran sporu. Ať se neříká *„Přiklonil se k názoru jedné strany“*. Zaměř svou pozornost na přesný úsudek.

29. Pokud jsi byl k někomu milostivý, odpustil nebo pomohl někomu, vyhýbej se mu. Přestane-li se ozývat, nepřipomínej se mu.

30. Staneš-li se velikým, když jsi byl předtím beze jména, staneš-li se bohatým, když jsi žil před tím v bídě, staneš-li se nejpřednějším ve městě a nabudeš-li užitečné znalosti, které ti zajistí povýšení, neopájej se tím, čeho jsi dosáhl, neboť jsi jen služebníkem božím. Nejsi posledním, přijdou další tobě rovní a štěstí se přesune k nim.

31. Poslouchej svého mistra, tvého dohlázeatele v královském paláci. Tvůj dům závisí na jeho bohatství a tvůj plat na jeho rozhodnutí. Jak nerozumný je ten, kdo se pře se svým mistrem, když žije pouze z jeho milosti.

Nevykořisťuj nájemníky, neber věci svým přátelům, rozepře s nimi zastaví vývoj tvého srdce a stanou se zdrojem jeho zranění. Hloupé jsou hádky namísto přátelství.

32. [O zdrženlivosti]

33. Chceš-li zjistit povahu přítele, nežádej jeho společnost, nezasahuj do jeho záležitostí. Po čase s ním promluv, a zkoumej při tom jeho srdce. Poslouchej, je-li ti blízké. Mluví-li otevřeně, nebuď rezervovaný, nereaguj pohrdlivě, nepřerušuj ho, dokud mluví. Tím lze jediné získat.

34. Ať je tvá tvář veselá za tvého života. Co jde dovnitř, musí také ven. Chléb je k pohoštění všech. Kdo si hrabe pro sebe, skončí s prázdným břichem. Kdo působí sváry, sám skončí zarmoucen. Nepouštěj si takové k sobě. Jsou to dobré činy, které zůstávají nezapomenuty dlouhá léta po smrti.

35. Poznej dobře své obchodníky, neboť pokud se tvé záležitosti zapletou do nekalostí, tvá dobrá pověst mezi přáteli bude jako váza, která se naplňuje [nekalosti nebudou zapomenuty]. Pověst je důležitější než ctnosti, bohatství jednoho přechází na druhého. Dobrá pověst tvého syna je tvou slávou, a dobrá duše nebude zapomenuta.

36. Opravuj důsledně, uč ve shodě. Neřest musí být vymýcena, aby ctnost mohla zůstat. Není to dílem špatné souhry okolností, když se obohacený stává časem svárlivým.

37. Je-li žena kvůli tobě v očích ostatních haněna tím, že je na místě, kam nepatří, neodháněj ji. Svévolnost jejího srdce ocení tvé vedení.

Budeš-li se řídit těmito radami, tvé způsoby budou z nejlepších. Věž, že podstata pravdy spočívá v těchto přednostech. Vlož ji do myslí lidí, ať jsou jejich řeči dobré. Ať žádné slovo, které zde bylo proneseno, neopustí tuto zem, ale ať je vzorem, kdekoliv princ promluví. Tato slova vedou člověka, jak má mluvit. Poté, co je uslyšel, stane se vzorným v plnění povinností a v řeči. Potká ho dobrý osud, dosáhne nejvyššího postavení. Bude laskavý do konce života a navěky spokojený. Jeho znalost ho dovede tam, kde bude bezpečně vzkvétat po všechny jeho dny na zemi. Bude šťasten ve své znalosti. V případě prince bude jeho srdce šťastné, jeho řeč přímá (vycházejí z těchto slov), jeho oči uvidí, jeho uši uslyší, bude ku prospěchu svému synovi, bude spravedlivý, prost úskoků.“

Amatérský volný překlad s důrazem na smyslnost obsahu z anglického překladu s důrazem na nepozměnění obsahu od *Battiscombe G. Gunna* z r. 1904 (vydáno v Londýně 1906). Anglická verze dostupná zde

<https://www.gutenberg.org/files/30508/30508-h/30508-h.htm>

Některé části tedy nejsou přeloženy doslova a význam může být někde nechtěně posunut. Laskavý čtenář promine, zvědavý si z originálu sám zjistí přesný význam.

Neboť kdyby nikdo nenašel odvahu k překladu, vědom si toho, že jiní by přeložili lépe a přímo ze staroegyptského originálu, nikdy by se toto dílo nedostalo k očím mnohých.

Anglický překlad vychází z hieratického originálu od francouzského archeologa M. Prisse d'Avennes zveřejněného r. 1847, který jej koupil od jednoho z pomocníků při průzkumu hrobky. Původem je nejspíše z hrobky krále Etefa, odkud jej vzali nejspíše Arabové.

Ptah-Hotep žil v období kolem r. 3550 př.n.l., tedy před 55 staletími. Dílo se dochovalo díky množství prepisů (sloužilo jako vzorový text pro písaře). Originál prepisů je tedy přibližně o 1300 let starší než Chamurappiho zákoník, o 1400 let starší než Epos o Gilgamešovi, o 1800 let starší než první védické texty, o 2200 let starší než legendy datující vznik Pentateuchu, z doby o 2700 let dříve než žil Homér, o 3000 let dříve, než žil Konfucius